

Bevezetés a félelembe

A katona még nem ért be a faluba.

Hogy katona volt, nem lehetett kétséges Neviczky János számára: „katona az, aki egyenruhát hord”. Márpedig azon az emberen egyenruha volt. Nem olyan, mint a rendőrökön vagy a tűzoltókon, egészen más, eddig még soha nem látott egyenruha, rangjelzésekkel, pisztolytáskával, de még egy vastag pálcza is volt nála, acélból készülhetett, mert meg-megcsillant a hóna alatt az őszi napfényben.

Neviczky János az egyenruhás férfit a falu legszélső háza előtt várta, itt kellett várnia, hogy aztán együtt menjenek végig a falun, vizsgálják meg a házakat... Valahogy így mondta az ismeretlen férfi előző nap délután, s ha Neviczky János jól értette, több bejelentés alapján cirok után kell kutatniuk a házak padlásán. Neviczky János tiltakozni próbált, „ő ebben segíteni nem tud”, meg azt is fejtegette, hogy a falu határa kiválóan alkalmas őszi árpára, zabra, kenderre és még sorolta tovább, hogy hol, milyen növényeket érdemes a falu földjeire vetni, de ő cirokról nem tud. A cirok pedig itt van a faluban, szögezte le az egyenruhás, s a tekintetéből Neviczky János kiolvasta, hogy erről a témáról minden további vita felesleges. Arra is utasította Neviczkyt, hogy kora reggel várja őt a falu végénél, a Mihalkó háznál, hogy aztán együtt induljanak el házról házra, utcáról utcára. Az ismeretlen férfi lóháton érkezett, s Neviczky most, hogy a szakadó esőben ott állt az árok szélén és várakozott, tudta, hogy ma is lóháton jön majd, mert a rossz utak, a rengeteg eső miatt ez látszott a legbiztonságosabbnak.

Hogy miért éppen hozzá állított be az egyenruhás, nem is sejtette. Most majd pár perc múlva megtudja, s tisztázza azt is, hogy mi lesz az ő szerepe a „házak megvizsgálásában”. Mert az egyenruhás bárkit kiválaszthatott volna még a faluból... Miért éppen őt? Egyre jobban nyugtalanította előző napi tétovasága, mert ha akkor határozottan visszautasítja az egyenruhást, most nem állna itt. De hát az meg sem hallgatta. Sőt. Megfenyegette. Ha nem várja a Mihalkó ház előtt, az államellenes cselekedetnek minősül, s ezért felelősségre vonhatják! S akkor ő már nem segíthet. Különben is, ha megtalálják a cirkot, jöhet haza... Neviczky János a hazajövetelben már nem volt annyira biztos, lehet, hogy ilyet nem is mondott a katona, ezt már csak ő gondolja hozzá, hazudik magának is, egészen más, sokkal nagyobb jelentőségű dolog kiderítésére használják fel őt. Az a pár kis kéve seprűnek való cirok, ha van is valakinek a padlásán, igazán nélküle is megtalálható.

Olyasféle ez, mint egy házkutatás.

Őt azért vizsik magukkal — mert úgy képzelte, hogy a katona nem egyedül jön majd —, hogy az emberek ne ijedjenek meg, barátságosan fogadják majd a vizslatást. Nyilvánvaló: csak a falusiak félrevezetésére vizsik magukkal. „Magát ismerik, magában megbíznak”, mondta neki az egyenruhás.

A kövesút lavornyai gödreiben bugyborékkolt a reggeli csendes eső, a hosszú platánsor fölött egyre csak gyülekeztek a szürke felhők. A Mihalkó háztól a szomszéd faluig a platánok ága összeért az út fölött, s a kövesút szárnalmas szürkésege, mintha egy ismeretlen, sohasem látott alagutat borított volna be Neviczky János előtt. Ebből az alagútból fog kijönni a katona, megáll majd előtte és elindulnak házról házra. Megnézik a padlásokat, oda rejtették a sok cirkot... Neviczky most először kezdett gyanakodni, hogy csak tréfált vele az

az egyenruhás, a cirok nem érték, mert ha búzát vagy kukoricát keresnének, akkor azt még megértené, de éppen cirok után kutatni...! Ha jön majd a katona, ő istenigazából kineveti magát és megmondja majd neki, hogy jól megtréfálta, ilyen jót még életében nem nevetett. Hogy ide állítják őt, idős ember letére (már ötvenéves elmúlt), ide állítják az árok szélére, hogy egy idegen emberrel, aki neki se rokona, se barátja, sohasem látta, felkutassák a házakat a seprűnek való cirokért...

A háborúban — ahogy ez a régi dolog eszébe jutott, széles karimájú kalapját levette a fejéről és lecsapta róla a vizet — Libus Béla csinált olyet, azaz-hogy az egészen más dolog volt... Mert akkor embereket kellett összegyűjteni a faluban, s az idegen katonákat Libus Béla vezette azokhoz a házakhoz, ahol férfiakat találhattak. Találtak is, mert például nyoma veszett Laskó Orbánnak, akiről akkor még a beregszászi újságok is írtak, hogy milyen messzire tudja elhajítani a nagy fekete golyót, merthogy súlylökő volt... Kiállt az udvar közepére, és a magas palánkon át a kövesútra meg az árokba repítette a súlyt. Laskó Orbán volt abban az időben a legjobb magyar atléta egész Beregben meg Szatmárban. És most senki sem tud róla semmit, merthogy annak idején Libus Béla rávitte a katonákat. De nemcsak Laskó Orbánt, másokat is elvittek, és az egész falu Libust hibáztatta, az asszonyok megátkozták, s hiába tagadott Libus, rábizonyították, hogy besúgó volt. Meg azután ő maradt a faluban, amíg a többieket, mint Laskó Orbánt is, azóta már ismeretlen országokban borítja be a föld...

Hát ez az, gondolkodott Neviczky János. Nem cirok kell annak a nyava-lyás idegennek, hanem az emberekkel akar valamit. Fegyvere is van, lóháton jár, vele csak most találkozott először, és máris úgy utasította, mintha valami feljebbvalója lenne. És ő annyira megijedt, hogy most itt várja a falu leg-szélső házánál, itt várja, hogy az idegen kénye-kedve szerint kihasználja.

Neviczky János megfordult. A Mihalkóék udvarán semmi sem moccant, a tyúkok az eresz alatt gubbasztottak, a piros tollú kakas is egykedvűen bámulta a füves, keskeny udvart. A félelem, ami eddig csak ott tekergett előtte, amit mindenféle ürüggyel távol tartott magától, egyszerre úgy megrohanta, hogy kiabálni kezdett:

— Mihalkóné, itthon vannak?

De senki sem jött ki a házból, az ablaknál sem látott senkit.

Várt egy kicsit, a legszélső platán alá állt, a kalapját nekiütötte a fa törzsének, vizes kezét megtörölte a kabátja ujjába. A platánok alatti szürke alagútra nézett, s abban bízott, hogy még nem jön az idegen férfi, legalább addig nem jön, amíg ő ki nem talál valamit. Őt nem fogják úgy kihasználni, mint Libus Bélát a háborúban, s ő nem lesz a hóhér segédje. Ha már eddig rászédtek és idejött, az még nem jelentheti azt, hogy továbbra is aláveti magát az egyenruhásnak.

El lehetne bújni. A tölgyesnél van az a pár hold földje.

De most, csupasz kézzel, hogyan induljon el. Legalább a családja tudna róla. A felesége vagy a fia. És megfagyna ebben az esőben. Ha el tudná intézni, hogy valaki utána hozza a télikabátját... Még ennivaló sem kellene, de télikabát nélkül nem mehet neki az éjszakának.

A platán alatt nem érte úgy az eső, mint Mihalkóék kapuja előtt az árokparton, kihúzta a nadrágzsebéből a zsebkendőjét, megtörölte a homlokát, majd az arcát és a félelem szibbasztásából egy pillanatra szabadulva, világosan látta, hogy bujkálni értelmetlen lenne, mert az egyenruhás először a határban kezdené keresni... Mehetne a Krasznához is, de ott találna meg a leghamarabb a pizsoltytáskás idegen. Eszébe jutott, hogy tegnap, amikor leszállt a lóról, állan-dóan húzogatta a vállát, mintha egy bolha csipkedte volna a lapockáját, közben aprókat szipogott, majd a kis acélpálcával megigazította a füle mögött a haját. Aztán megint csak rángatta a vállát, de mégsem vakarta meg a lapoc-

káját, ha már annyira vizskethetett neki. Közben Neviczky János udvarára betévedt egy lepke, az egyenruhás utánakapott, de nem sikerült megfognia. Röviden elkáromkodta magát, bosszantotta ügyetlensége, hiszen az őszi lepkék, valami ilyesmit motyogott, már nem olyan ügyesek, már nem olyan kiszámíthatatlanok és fürgék, mint a nyári lepkék.

— Gyerekkoromban sok lepkét fogdostam össze — mondta szórakozottan Neviczky Jánosnak.

Neviczky megfordult és nézte, ahogyan a hátsó udvaron még utoljára felvillant a lepke szárnya, majd elnyelte a kert sűrűje. Szívesen beszélt volna ő is a lepkéről, sajnálta, hogy elrepül, abban bízott, hogy az eperfák és a diófák árnyékából visszahimbálódzik a napfényes udvarra. De hiába várt, a lepke csak nem jött, s a világot újra az egyenruhás jelenléte sötétítette be. Neviczky János sehogyan sem ismerte ki magát ezekben a percekben: miért is akarja ez a katonaféle ember, hogy ő segítse, amikor ott az előjáróság a tanácsnál, meg ott a szomszéd is, a terményfelvásárló, meg a nyugdíjas tanító...

— Ahol sok a disznótök, sok a lepke — mondta Neviczky János. — A tanyán minden színben...

Az idegen közbevágott:

— Ne mondja!

— Ahogyan gondolja — halkult el Neviczky János hangja.

— Maga lengyel? — kérdezte gyorsan az idegen.

— Hogyan? — nézett fel a földről Neviczky János.

— A neve után — magyarázta türelmetlenül az egyenruhás.

— Magyar vagyok, kérem. Valamelyik nagyon régi ősöm volt lengyel...

— Értem — válaszolt hivatalosan az idegen. — Hallottam, hogy a tanyán, a Perényi birtokon, mármint a volt Perényi birtokon, egy hétig maga volt a parádésocsis... Mert ezt mindenki tudja... Egy hétig...

— Így van — válaszolt Neviczky János. — Ezt, a tisztelt... — szerette volna megszólítani az egyenruhást — szóval a tisztelt elvtárs ezt honnan tudja?

— Mindegy — legyintett az idegen. — Azt mondja meg, mi volt az oka, hogy csak egy hétig bírta ki? — kérdezte Neviczkyt.

— Két oka volt, kérem szépen. Inkább három... Az első, hogy én idősebb voltam Perényinél, és mégis letegezett. A másik, megkövetelte, hogy méltóságának szólítsam, de ez nem járt ki neki... Mindazonáltal a harmadik a legfontosabb: azt szerette volna, hogy mindennap megborotválkozzam... Erre kérem nem voltam hajlandó...

Az egyenruhásnak tetszett Neviczky János előadása, rekedten, mintha köhögne, elnevette magát.

— És most hányszor borotválkozik? — kérdezte Neviczkyt.

— Hetente kétszer — válaszolt azonnal, ám olyan hangsúllyal, hogy érezze ki belőle az idegen férfi, erről a borotválkozásdologról többet beszélni nem akar.

— Hát persze, persze — ismételte az egyenruhás, közben forgatta a szemét, s nyilvánvalóan egészen másutt járt az esze. — Maga használható, derék ember — foglalta össze benyomásait lelkesen, ám kissé nyitva maradt szájjal és hirtelen megduzzadt szemmel. Így meredt rá, bambán elgondolkodva még hosszú percekig.

Mindaz, ami az előző napon történt vele, apránként újra és újra megjelent Neviczky előtt, s olyan élességgel, olyan pontossággal, mintha percekkel ezelőtt történt volna. Éppen a megelevenedő képek győzik meg: az egyenruhás rászedte, az egyenruhás becsapta. Dehogyan fog ő bujkálni, meg szökdösni a folyóhoz, nem ijed ő meg, most majd kilép a kövesútra a platán alól, s hazamegy. Otthon úgyszólván rengeteg dolga van, s ha az idegen akar valamit, megkeresheti. Nem vétett senkinek, nem csinált rosszat senkinek, ezt elmondhatja

majd a katonának. Ám mégis annak örülne a legjobban, ha találkozna valakivel az úton, s megbeszélhetné vele ezt a cirokügyet is, hátha tudnak valamit, s tisztázná azt is, hogy ezt az egyenruhát miféle emberek hordják. Mert ilyen egyenruhát még életében nem látott.

Legalább egy fél órája ott állt már a Mihalkó ház előtt, de mintha elköltöztek volna az emberek, kihalt az utca, a kapukat senki sem nyitotta ki, emberi neszezésnek, hangnak semmi jele. Bármennyire is esik az eső, mégsem annyira, hogy minden hangot elöljön. Ezekben a házakban emberek élnek, és lehetetlen, hogy éppen reggel ne mutatkozzon senki. Már a katona nem is érdekelt annyira, ha jön, ha nem jön, ő majd megmondja neki a magáét, de hogy a falu csendje egyszerre csak gyanús lett, ezt nem tagadhatta. Senki sem hajtja ki a jószágokat, az udvarokon némán merednek a kutak, a farakások, az esőtől fénylő szőlőlugasok alatt borzas korcs kutyák hasálnak, és a házak fölött — éppen a Dögtér nevű falurész felől — hangtalanul húznak át a varjak.

Neviczky János az ereszek alatt behunytt szemmel egyensúlyozó tyúkokat irigyelte, és a nagytollú királyi kakasokat. Tudata legmélyén ezeknek a szerezetre méltó állatoknak a helyébe képzelte magát, s feltolult benne egyszerre ez a tompa és mégis bódító megérzés, amivel még sohasem találkozott, de most úgy élte át, mintha a falura telepedő titokzatos csendből egy ismeretlen erő juttatta volna el hozzá. A tyúkok és a kakasok íme, ilyen lélek nélküli boldogságban élnek, s most Neviczky János biztos volt abban, hogy minden ember életében legalább egyszer kívánja ezt az állapotot. Ám ki tudja? Ha nem látogatta volna meg az az ismeretlen katona, és nem ijedt volna meg tőle, hogy a parancsait vakon teljesítse, most nem állna itt az esőben, a faluvég házai előtt, nem tántorogna, esze ágában se lenne nevetséges képzelgésekkel fárasztani magát, amit egyébként önmaga előtt is szégyellt. Igaz, amióta az eszét tudta, minden ház körül élő állatot igen nagy érdeklődéssel figyelt, a tyúkok boldogsága az udvar porában való megmártózásukkor mindig megnevettette, ilyenkor leguggolt a porban fürdő kábult jószágok elé, hogy játékok közben is kedvesen biztassa őket.

— Mi van? Maga csak egyedül áll itt? — szólalt meg mögötte valaki.

Neviczky János nem ismerte meg a hangot, úgy gondolta, hogy az nem a tegnapi katonái.

— Arról volt szó, hogy legalább öten várnak majd rám — folytatta a mögötte álló férfi.

— Öten? — fordult meg Neviczky János.

— Öten, de úgy látom, csak maga jött el — legyintett a férfi, aki valóban nem a tegnapi ember volt. Csak az egyenruhája volt ugyanaz.

— Na nézze — folytatta — az én nevem Laskó, érte, Laskó László...

— Nálunk a fél falu Laskó — válaszolt azonnal Neviczky János.

A férfi bólintott, hogy tudja.

Elindultak a házak előtt, a kövesút szélén és Neviczky János biztos volt benne, hogy az ablakokból most mindenki őt figyeli. Nem Laskót, csakis őt. Mert az egész faluból csak egyes-egyedül jött el ide, ahelyett, hogy otthon maradt volna a fenekén és nem áztatta volna össze itt magát.

— Csakhogy én nem megyek magával. Nincs ezen a földön annyi cirok, amiért én magával mennék.

Laskó László tudomásul vette Neviczky János közlését, de azért tovább vonult vele a faluba.

Kis idő múltán az új egyenruhás férfi megszólalt:

— Mit szólna ahhoz, ha a maga padlásán is találánk pár kéve cirkot?

— Ott ugyan nem — válaszolt azonnal Neviczky János.

Mentek tovább. Lassan elérték a református templom előtti kis teret. Neviczky János innen már semmiképpen sem akart továbbmenni az egyenruhás

férfival. Úgy gondolta, legjobb, ha illendően elbúcsúzik tőle. A tér sarkánál volt kikötve Laskó lova, Neviczky itt akart elköszönni.

— Segítene nekem valamiben?

Neviczky várt, nem tudta, hogy miben segíthetne.

— Ismerte Laskó Orbánt...? Nekem nagybátyám volt. Tudja, a híres súlylökő... Nehezen sikerült elintéznem, hogy most én jöhöttem a maguk falujába...

— Aha — várt tovább Neviczky János.

— Szeretném, ha megmutatná, hol lakott a nagybátyám — kezdte a férfi.

— Ahogy gondolja — válaszolt Neviczky és elvezette ahhoz a házhoz, ahol Laskó Orbán lakott.

Laskó László sokáig állt a kapunál, ünnepélyes arccal tapogatta meg a már korhadt deszkapalánkot.

— Most egy görög katolikus pap lakik a házban — tájékoztatta Neviczky János.

A férfi sűrűn bólogatott, majd remegő kézzel kopott mérőszalagot vett ki az aktatáskájából.

— Emlékszik? Emlékszik a nagybátyámra, honnan dobálta a súlyt? — közben a mérőszalag végét odaadta Neviczkynek.

— Hogy honnan dobta? — gondolkodott el Neviczky és az ő keze is remegni kezdett a mérőszalaggal együtt. Még mindig valamilyen csapdát sejtett.

Nem akart elmozdulni a kapu előtt, csak nézte, nézte ezt a másik idegent, ugyanúgy, mint előző délután a társát.

— Onnan dobta, ahonnan — válaszolt bizalmatlanul Neviczky János.

— Ahonnan, ahonnan — méltatlankodott Laskó.

— Onnan, ahonnan — bizonytalankodott tovább Neviczky.

A férfi bement az udvarra és intett Neviczkynek is, hogy jöjjön utána.

— És mi lesz a házkutatással? — makacskodott Neviczky János.

— Házkutatás, házkutatás — válaszolt szórakozottan a férfi. — Tudja, mióta várok én erre, hogy egyszer ezt a távolságot lemérhessem...? Tudom, tudom, hogy úgysem lesz pontos, de mégis több a semminél... Na, akkor emlékezzen vissza: az udvar közepéről dobott, igaz...? átszállt a palánk felett és az árokig vagy az útig repült a golyó...

— Volt amikor elakadt a palánkban — jegyezte meg Neviczky János. — Csak úgy döngött, csak úgy recsegett-ropogott kérem szépen, már ahogy eltalálta azzal a fekete vassal — magyarázta tétován.

Aztán mégis elég jól visszaemlékezett Neviczky János, és Laskó László elégedetten nyugtázta az eredményt.

— Tíz méter felett, bizony, bizony, tíz méter felett dobta azt a nyavalyás golyót — ismételte büszkén az eredményt a férfi. — Tudja mit? Most menjen haza. Én keresek még pár embert, aki ismerte a nagybátyámat és tőlük is megkérdem, hogy honnan dobta a súlyt... Nem akarom, hogy a maga jelenléte befolyásolja őket. Tárgyilagos és pontos eredményt akarok. Ennyivel tartozom a nagybátyámnak.

— Rendben van — bólintott boldogan Neviczky és kisietett az utcára.

Pár emberrel találkozott, amíg hazaért, de nem foglalkozott azzal, hogy megbámulják, s hogy tanácstalanul toporognak az utcasarkokon, a házak kapuinál.

Otthon — anélkül, hogy szólt volna valakinek — a padlásfeljáróhoz sietett. Kicsit kifújta magát, aztán felment a létrán. A padlásajtó mellett kis kéve cirok feküdt, vékony dróttal kötötte át valaki. Megtapogatta, megforgatta, majd letérdelt mellé és lenézett az udvarra a padlásajtóból. Érthetetlen, szólalt meg hangosan és ugyanúgy, mint a falu végén a Mihalkó ház előtt állva, elbizonytalanodott. Aztán mielőtt még jobban összezavarodott volna minden a fejében, óvatosan lemászott a létrán.